

Nieuw Wetboek van Strafvordering

POSITION PAPER

OPENBAAR MINISTERIE

Ten behoeve van de parlementaire behandeling wordt in deze paper het perspectief van het Openbaar Ministerie (OM) uiteengezet op een aantal onderdelen van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Het OM verwelkomt het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Het belang dat er een nieuw wetboek komt dat een helder overzicht bevat van het huidige recht en daarnaast ruimte biedt om in te spelen op juridische en technologische ontwikkelingen is zeer groot. Die functie kan het huidige wetboek niet meer goed vervullen. Naast ruimte voor verbetering van de kwaliteit biedt het nieuwe wetboek kansen voor het stroomlijnen van het strafproces en daarmee het verkorten van de doorlooptijden.

De systematiek

Het huidige wetboek is door de vele wijzigingen geleidelijk onoverzichtelijk geworden. Het nieuwe wetboek heeft een heldere structuur, waarin de verschillende onderdelen van de strafvordering elkaar logisch opvolgen. Ook zijn diverse procedures gestroomlijnd. Zo is de regeling van de opsporingsbevoegdheden aanzienlijk vereenvoudigd; elke bevoegdheid wordt één keer uitgeschreven in plaats van drie keer.

Het opsporingsonderzoek

Het OM is in het bijzonder tevreden met een aantal wijzigingen in de regeling van de opsporingsbevoegdheden, waardoor er effectiever opgespoord kan worden. Zo vervalt voor DNA-onderzoek de eis van ernstige bezwaren, waardoor DNA-onderzoek eerder mogelijk is. Verder wordt er een aantal nieuwe wettelijke opsporingsbevoegdheden geïntroduceerd. Een belangrijk voorbeeld is het bevel data-analyse. De officier van justitie kan straks een bedrijf of organisatie bevelen dat deze gegevens bewerkt (analyseert, vergelijkt of combineert) en het resultaat daarvan verstrekt. Daarmee kan gerichter informatie worden verkregen dan nu het geval is.

Nieuw is ook de bevoegdheid om in te loggen op een account van de verdachte met gegevens die bijvoorbeeld bij een doorzoeking zijn aangetroffen. Daarnaast wordt een aantal inzettermijnen verruimd. Zo wordt de maximale taptermijn verruimd van vier weken naar twee maanden, die telkens verlengd kan worden. Dit leidt tot minder administratieve lasten.

Beslissingen over de vervolging

Een belangrijke verbetering is dat het nieuwe wetboek straks helder weergeeft welke mogelijkheden het OM heeft om een zaak af te doen. Het OM kan de verdachte vervolgen door middel van een strafbeschikking of door de zaak via een procesinleiding bij de rechter aan te brengen. Het OM kan echter ook van vervolging afzien door de zaak te seponeren of een transactie aan te bieden. De effectiviteit van strafrechtelijk optreden hangt in belangrijke mate samen met de snelheid waarmee op strafbaar gedrag gereageerd kan worden. De strafbeschikking is in dit speelveld een onmisbaar instrument om tot een efficiënte verdeling van de beschikbare afdoenings- en zittingscapaciteit te komen. In 2023 werden er in misdrijfzaken 42.200 strafbeschikkingen door het OM uitgevaardigd.

Voor het OM is van groot belang dat de regeling van de strafbeschikking wordt uitgebreid met de mogelijkheid tot een voorwaardelijke oplegging van een geldboete, taakstraf of ontzegging van de bevoegdheid tot het besturen van motorrijtuigen. Deze mogelijkheid wordt nu zeer gemist. Alleen de rechter kan een voorwaardelijke straf opleggen. Met een voorwaardelijke strafbeschikking als alternatief is het OM in staat meer maatwerk te leveren en kan de schaarse zittingscapaciteit nog beter worden benut. Daarbij is ook van belang dat er ingegrepen kan worden in het geval de verdachte zich niet aan de opgelegde voorwaarden houdt of als tenuitvoerlegging van de opgelegde straf mislukt is. Het OM heeft hierbij een eenvoudige omzettingsprocedure voor ogen, die primair is gericht op het alsnog ten uitvoer leggen van de straf.

De voorwaardelijke strafbeschikking is een onderdeel van de Eerste aanvullingswet.

Enkelvoudig in eerste aanleg is enkelvoudig in hoger beroep

Nieuw is de hoofdregel dat de zaak die in eerste aanleg door de politierechter is behandeld, ook in hoger beroep door een enkelvoudige kamer zal worden behandeld. Dit betekent bijvoorbeeld dat een diefstal in hoger beroep niet door drie rechters, maar door één rechter wordt behandeld. Het OM is hier groot voorstander van omdat op deze manier de zittingscapaciteit optimaal kan worden benut.

Beweging naar voren

Een van de speerpunten van het nieuwe wetboek ziet op het stimuleren van een voortvarende procesgang en het zoveel mogelijk afronden van het onderzoek vóór de inhoudelijke behandeling op de zitting, waarbij wordt gestreefd naar een verkorting van de doorlooptijden. Dit heeft zich vertaald in de beweging naar voren. Met een aantal maatregelen zou moeten worden bevorderd dat strafzaken beter voorbereid op zitting komen, hetgeen de kwaliteit van het strafproces ten goede komt. Een belangrijke wijziging daarbij is dat een strafzaak gefaseerd aanhangig wordt gemaakt bij de rechtbank, waardoor het voor de voorzitter, die dan ook meer bevoegdheden krijgt, mogelijk wordt om meer regie te voeren in de aanloop naar de zitting. Gelet op de toegenomen complexiteit van de behandeling van strafzaken door het OM en de Rechtspraak, is het OM positief over de grondgedachte die in de beweging naar voren besloten ligt.

De beweging naar voren betekent wel een grote wijziging voor het OM en de Rechtspraak. De aarzeling die het OM bij het voorstel heeft, ziet niet zozeer op de inhoud van de voorstellen zelf maar op de te verwachten voordelen, die goeddeels afhankelijk zijn van de persoon van de voorzitter. Als die geen strakke regie voert, komt de beweging naar voren niet goed van de grond. Tegelijkertijd mag ook een actieve houding worden verwacht van de procespartijen, waaronder het OM zelf. Zo dient het OM ervoor te zorgen dat het dossier eerder naar de verdediging gaat en mag daarnaast van de verdediging worden verwacht dat onderzoekswensen tijdig worden opgegeven. Er kan dus zeker winst worden geboekt. Tegelijkertijd is er sprake van onzekerheid over de vraag of de dynamiek die de wetgever beoogt, in de dagelijkse praktijk voldoende uit de verf zal komen.

Doorlooptijden

Een van de doelen van het nieuwe wetboek is de verkorting van de doorlooptijden. Het OM had graag gezien dat hier nog meer kansen waren benut. Hierbij kan gedacht worden aan maatregelen waardoor de behandeling in hoger beroep zich nog beter kan toespitsen op de bezwaren tegen het vonnis. Bijvoorbeeld door ook van de verdediging te verlangen dat deze bezwaren schriftelijk worden ingediend voorafgaand aan de zitting. Zo kan worden voorkomen dat onnodig tijd wordt gestoken in onderdelen van het vonnis die eigenlijk niet ter discussie staan.

Het aanwezigheidsrecht van de verdachte bij getuigenverhoor

Bij getuigenverhoren door de rechter-commissaris is de nieuwe hoofdregel dat de verdachte daarbij aanwezig mag zijn. Uitzonderingen zijn beperkt mogelijk. Door de aanwezigheid van de verdachte kan de waarheidsvinding onder druk komen te staan. Ook bestaat er bij slachtoffers die verhoord worden een risico op secundaire victimisatie (waarbij met name gedacht kan worden aan zedenzaken). Het voorstel heeft aldus ingrijpende neveneffecten, terwijl er vanuit het oogpunt van rechtsbescherming voor de verdachte geen toegevoegde waarde lijkt te zijn. In de meeste gevallen zal voldoende zijn dat de raadsman aanwezig is.

Het OM is er dan ook groot voorstander van dat de huidige regeling gehandhaafd blijft: de raadsman wordt uitgenodigd en alleen onder bijzondere omstandigheden kan de verdachte het verhoor bijwonen.

Procesafspraken

Dit is een onderwerp uit de Eerste aanvullingswet. Het OM en de verdediging kunnen afspraken maken over onder andere de strafeis en de wijze van procederen. Dergelijke procesafspraken kunnen bijdragen aan een verkorting van de doorlooptijden en daarnaast de werklast en capaciteitsinzet in omvangrijke of complexe strafzaken beperken.

De afgelopen jaren zijn eerste ervaringen opgedaan met het maken van procesafspraken. Er is inmiddels jurisprudentie en er is een handelingskader vanuit het OM tot stand gekomen. Ondertussen wordt in onderling overleg tussen het OM, de advocatuur en de Rechtspraak nagedacht over de verdere ontwikkeling van het juridisch kader.

Nu dit proces nog in volle gang is, zou het OM ervoor willen pleiten vooralsnog af te zien van een nieuwe wettelijke regeling die strenger is dan de huidige jurisprudentie. Ook al gaat het om toekomstige wetgeving, dit zal ongetwijfeld effect hebben op de huidige praktijk en de ruimte voor doorontwikkeling beperken.

Implementatie

De streefdatum voor de inwerkingtreding van het nieuwe Wetboek van Strafvordering is 1 april 2029. De implementatie van het nieuwe Wetboek van Strafvordering stelt het OM en de andere ketenpartners voor een grote uitdaging. Het is daarom belangrijk dat in de jaren rondom de inwerkingtreding geen andere grote wets- of beleidswijzigingen ingevoerd moeten worden. Om die reden pleit het OM voor een beleidsluwe periode van twee jaar vóór de datum van de inwerkingtreding en één jaar na de inwerkingtreding.

Deze publicatie is een uitgave van het programma Nieuw Wetboek van Strafvordering.

Voor vragen kunt u contact opnemen met Onika Pinkus, adviseur Public Affairs publicaffairs@om.nl